

A Sebes-Körös szurdokvölgye

LADÁNYI LÁSZLÓ

Égbetörő, meredek sziklafalak, helyenként vadvízként rohanó folyó, kristálytisztá vizesések, látványos cseppkőbarlangok, gazdag karsztformakincs. Mindezek a természeti értékek megtalálhatók a Sebes-Körös szurdokvölgyében, amely a Királyerdő-hegységben kínál maradandó élményt az ide látogatók számára.

A magyar-román határtól kb. 70 kilométerre, a Bihar és a Vlegyásza-hegységek „árnyékában” húzódik meg a Királyerdő-hegység, amely varázslatos természeti látványosságot tartogat az utazó számára. A hegység északi peremén alakította ki a Sebes-Körös vadregényes szurdokvölgyét. Ennek mentén található a látványos Vársonkolyosi-, és Révi-szoros, ahol a Sebes-Körös, áttöri a Bihar-hegység, a Királyerdő-hegység és a Réz-hegység között található, juraidőszaki mészkőtömböt. A Királyerdő-hegység az Erdélyi-sziget-hegység északnyugati vonulata. Területe mintegy 1150 négyzetkilométer. Legmagasabb pontja a Holdringató (Hodrangusa) 1027 méter. Északon a Sebes-Körös és a Báródság-völgye választja el a Réz-hegységtől. Nyugati előterében az Alföldre nyíló Királyerdő-alja, vagy Tasádfői-dombság terül el. Tőle délre a Fekete-Körös által átszelt Belényes-medence található. Keletről csak a Jád-patak völgyének tektonikus árka választja el a Vlegyásza-hegységtől. Felszíni kőzetanyagának nagy részét a földtörténeti középidő, a triász, jura és kréta időkában keletkezett üledékek borítják. Alsó sorozatában szárazföldi és sekélytengeri konglomerátumok, homokkő és agyagpala található. A felsőbb rétegekben a zátony- és lagúnafejlődés során felhalmozódott karbonátos kőzetekre bukkanhatunk. A legrégebb kőzetek a hegység keleti határánál találhatóak. Itt a triász időszak alsóbb rétegeiből származó vörös kvarchomok és zöldes-vöröses agyagpala, felette a gutensteini mészkő fekete, bitumenes változata, majd dolomit, valamint a középső, illetve felső triász időkához keletkezett fehér mészkő található. Nyugat felé haladva fiatalabb, jura időkori övezet húzódik. Alsóbb rétegeiben kvarchomok és konglomerátum, felette homokos-márgás mészkő, a középső jurában kialakult oolitos mészkő, a felszínen pe-

A Báródság völgye, háttérben a Réz-hegységgel (Körösbánlaka) (A szerző felvételei)

A szurdokvölgy fölé magasodó sziklaszirtek a legjobb kilátóhelyek

dig felső-jura fehér és szürke portlandi zátonymészkő található. A hegység legfiatalabb, kréta időkori kőzetei építik fel a rendkívül változatos nyugati vonulatokat,

ahol márga-, pala-, zátonymészkő-, mészkő-, homokkő- és konglomerátumsorozatok egyaránt megfigyelhetők.

A negyedidőszakban további jelentős geomorfológiai változások zajlottak le, amelyek a Királyerdő területének közel 40%-át borító karsztosodó kőzetek kialakulásához vezettek. A karsztosodáshoz és a barlangképződéshez jelentős mértékben hozzájárult egyrészt, hogy ekkor periglaciális (jégkörnyéki) éghajlati viszonyok uralkodtak a vidéken. Másrészt a tektonikus aktivitás kialakította azokat a vetőket és repedéseket, amelyek mentén a víz koncentráltan támadhatta meg a hegységalkotó mészkövet. Az aprózódási és mállási folyamatok eredményeként keletkeztek azok a törmelékterületek, melyek ma a sziklafalak lábát borítják.

Domborzatát tekintve a hegység három, északkelet-délnyugati csapásirányú vonulatra osztható. Itt az ellaposodó hegygerincek voltaképpen karsztfennsíkokat, ún. planinákat alkotnak. A Királyerdő felszínét karsztos felszíni formák, dolinák, szurdokok, zárt karsztos medencék barlangrendszerei teszik változatossá. (Területén eddig több száz kisebb-nagyobb barlangot és több mint hatvan búvópatakot fedeztek fel.)

Meredek, karsztosodott mészkőfelszín

A szurdokvölgy és környezete

Kialakulásában legnagyobb szerepe a Sebes-Körösnek volt, de a folyamathoz fontos szerepet játszottak a felszín alatti vizek is. Míg a folyó felülről rombolta a mészkövet, addig a felszín alatti vizek belülről bomlasztották a kőzetanyagot, majd megindult a karsztosodás. Így alakult ki a folyó Pap-hegy (Dealul Pojorata) és Garda-tető (Dealul Magurii) közötti áttörése is. A Sebes-Körös szurdokvölgye Sebesvár és Rév helységek között húzódik, de csak a Vársonkolyos és Vád közötti 3 km-nyi részt nyilvánították 1955-től természetvédelmi területnek. A 357 hektáron elterülő rezervátum legrádjósabb természeti értékei: a helyenként vadvízként hőmpölygő folyó, a magas, hófehér mészkőfalak, és a lépten-nyomon előbukkanó barlangok (a területen közel 70 barlang található). A sziklákat borító erdőben számos védett növény és állatfaj él. A Sebes-Körös általában kisebb zúgókon csobog, széles, ám nem túl mély patakként csordogál a szemet gyönyörködtető völgyben. Ugyanakkor egy-egy nagyobb záport követően – ami a Királyerdő-hegységben nem számít ritkaságnak – vadvízi folyóként hőmpölyög a szurdokon keresztül.

A folyót égbetörő, meredek sziklafalak kísérik, melyeket akkor lehet a legjobban megcsodálni, ha a vízen hajóval utazunk. Ennek a szurdokban régi hagyománya van. Egykor – megfelelő vízállás esetén – ezen az útvonalon, tutajokon szállították az erdélyi sötét és fát az Alföldre. A tutajok a ma Tündérvárnak nevezett részen kötöttek ki – amely lényegében a sziklafalba épült erős torony – „míg a vámot rendezték. Maga Rév falu is a szorosban lévő révről, vámhelyről kapta a nevét. Manapság már tutajon sajnos nem, ellenben szervezett vadvízi evezés keretében lehetőség nyílik a szurdok zúgóinak végighajózására. A szoros olyan szűk, hogy a folyó mellett csak egy keskeny út fér el, melynek helyét 1870 óta a Nagyvárad-Kolozsvár vasútvonal foglalja el. Manapság gyalogosan a szurdokvölgyet – hely és más útvonal hiányában – a síneken lehet bejárni, ahol nagyon kell figyelni az itt közlekedő vonatokra!

A meredeken kiálló, magányos sziklaszirtek kíváncsi kilátóhelyként szolgálnak, ha a szorost a hegygerincen haladó turistaúton járjuk be. Ezekről az egész szurdok jól belátható. A meredek sziklafalakon több sziklamászó útvonalat alakítottak ki kezdőknek és haladóknak egyaránt.

A Révi-szoros környékén található nagyszámú barlang közül a legismertebb a Szelek-barlangja. Járatainak hossza eléri az 50 kilométert, ezzel Közép-Európa egyik leg-

ván akkori révi református lelkész, Handl Károly vasúti pályafelügyelő, Csák Andor és a magyar turizmus atyja, Czárán Gyula. A mai bejáratot az ő irányításával robbantották be. A barlangot 1905-ben avatták fel, majd a környék birtokosáról, Zichy Ödönről nevezték el, aki a Sebes-Körös felett egy hidat, a barlang közelében egy menedékházat, egy hotelt és egy vasúti megállót is építtetett, hogy a cseppkőbarlang a látogatók által jobban megközelíthető legyen. A feltárás során szinte valamennyi cseppkőformációnak külön nevet is adtak. A járatok összesen 2,7 kilométer hosszúak, ám ebből csak 680 méter látogatható. A látogatókat 1969 óta villanyvilágítás segíti, amit a barlangba vezető turistaúttal együtt 2006-ban, egy európai uniós projekt keretében újítottak fel. Bár kiépített barlangról van szó, vannak benne meredekebb, csúszósabb, lépcsősebb szakaszok is. A feje figyelni kell, mert az éles sziklák között gyakran csak guggolva lehet keresztülhaladni. Kora tavasszal a nagy víz miatt, a barlang nem látogatható, de nyáron is előfordul, hogy kisebb szakaszokon néhány centis vízben kell gyalogolni. A járatokban végigcsörgedezik a Styx-patak, melynek vize, kilépve a barlangból, kilencméteres magasságból zúdul a Sebes-Körösbe, létrehozva a csodálatos Révi-vízesést. A barlang ionokkal telített, teljesen pormentes, párák levegője, a légúti betegségekre gyógyító hatású.

A szurdokvölgy élővilága rendkívül gazdag, amely a kedvező éghajlatnak köszönhető. Mintegy 736féle virágos növény él itt, nem is beszélve a 20féle páfrányról, 96moha-, 13orchidea-, és mintegy 1500egyejtőfajról. A szorosban megtalálható a ritka hiúz is. Az erdők meghatározó növénytakarása a gyertyános-bükkös, melynek kedvez a sok csapadék, (a nyugati részekén évi 700–1000 mm), a páradús levegő és a mély talaj.

A Révi-szoros megközelíthető egyrészt autóval a Nagyvárad-Kolozsvár közötti 1-es számú főútról, Köröstopánál Körösrév felé lekanyarodva. Másrészt a szorosba el lehet jutni vasúttal is. Rév faluban Kolozsvár felé kell jegyet venni és a következő, Hata pester nevű állomásnál kell leszállni. Így máris a vízesésnél és a cseppkőbarlangnál vagyunk. A hely viszonylag könnyű megközelítése egyben problémát is jelent, amely a látogatók által hátrahagyott szemétkupacok formájában jelentkezik. Vigyázzunk a kárpáti táj ezen gyöngyszemére, hogy az elkövetkező nemzedékek is gyönyörködhessenek benne.

A szűk szurdokvölgyben csak a vonatsíneken lehet közlekedni

hosszabb barlangja. A Sebes-Körös mellett található a bihari karsztvidék egyik legnagyobb bejáratú nyílással rendelkező barlangja (magassága 27, szélessége 42 méter), a Nagy Magyar-barlang (hossza 250 méter). A hely már az őskorban is lakott volt, ezt bizonyítják az itt talált kőedények, szerszámok, varrótüskék és az egykori tűzrakások maradványai. A barlangból előkerültek a barlangi medve, róka, farkas, denevér csontjai is. A leletekből állandó kiállítás látható. A barlang bejárása – amely körülbelül félórát vesz igénybe – csak vezetővel lehetséges.

Cseppkőalakzatait tekintve a környék legszebb barlangja a Zichy Ödön-cseppkőbarlang, amit 1903-ban tárt fel Veress Ist-